

Curtea sărbătorește 20 de ani de la aderarea a 10 state la Uniunea Europeană: Un nou moment constituțional pentru Europa

La 1 mai 2004, zece noi state membre s-au alăturat Uniunii: Republica Cehă, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, Slovacia și Slovenia. Aceasta a fost cea mai mare extindere simultană, atât ca populație, cât și ca număr de țări. Mai mult, această aderare a adăugat spațiului juridic comun al Uniunii o mare varietate de istorii, de culturi juridice și de tradiții naționale. Date fiind nivelul de integrare pe care Uniunea îl atinsese până în anul 2004, pe de o parte, și diversitatea reprezentată de cele zece noi state membre, pe de altă parte, importanța momentului nu poate fi supraestimată. Se poate spune că extinderea din 2004 a fost în sine un moment constituțional – o schimbare de paradigmă – care a unit estul și vestul Europei într-un proiect constituțional comun. Uniunea Europeană și-a răspândit valorile și principiile în părți ale Europei cu istorii deosebit de complexe. Dacă cele zece noi state membre au intrat în Uniunea Europeană cu o deosebită determinare și cu speranța libertății, a justiției și a prosperității, acea determinare avea să fie pusă la încercare de provocări importante.

Uniunea Europeană are la bază loialitatea și cooperarea între statele membre și supremația dreptului Uniunii. Ea recunoaște totodată contribuția diversității tradițiilor naționale la proiectul comun. Considerentul al șaselea al Tratatului UE exprimă dorința de a „[întări] solidaritatea dintre [popoare], respectând totodată istoria, cultura și tradițiile acestora”.

Această conferință va sărbători a 20-a aniversare a extinderii din 2004, analizând contribuția pe care această extindere a avut-o pentru progresul proiectului de integrare europeană. A influențat ea o consolidare sporită a dreptului Uniunii, precum și o reglementare mai detaliată a anumitor domenii care intră în competența Uniunii? Sau, dimpotrivă, a creat noi obstacole în calea aplicării dreptului Uniunii? 20 de ani mai târziu, care sunt învățămintele cu privire la extinderea și aprofundarea proiectului de integrare europeană? Cea mai mare extindere simultană, cu succesele și provocările ei, a creat o Uniune mai puternică a cetățenilor europeni?

În acest scop, prezenta conferință va explora trei teme diferite.

Prima sesiune. Istoricul celei mai mari extinderi simultane a Uniunii Europene

După căderea Zidului Berlinului, un aer proaspăt se făcea simțit în toată Europa. Aproape imediat, o serie de state din est și din sud, în special cele care scăpaseră din ghearele totalitarismului, și-au exprimat dorința de a se alătura pieței interne comune bazate pe cele patru libertăți economice ale Comunității Europene și pe concurența loială. Anticipând extinderea Uniunii Europene (Comunitate pe atunci), anumite criterii (cunoscute drept criteriile Copenhaga), pe care statele care doreau să devină membre trebuiau să le îndeplinească, au fost stabilite de Consiliul European de la Copenhaga în 1993 și întărite de Consiliul European de la Madrid în 1995. Acest lucru a pus în mișcare unul dintre cele mai mari procese de reformă – un uriaș șantier – în Europa, prin care statele care doreau să devină membre erau hotărâte să dobândească „(1) instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept, drepturile omului, precum și respectarea și protejarea minorităților; (2) o economie de piață funcțională și capacitatea de a face față presiunilor concurențiale și forțelor pieței din Uniunea Europeană; (3) capacitatea de a-și asuma și de a implementa efectiv obligațiile de membru, obiectivele uniunii politice, economice și monetare.”

Dincolo de imensa muncă legislativă și instituțională depusă de statele care doreau să devină membre, acest proces de reformă a impus de asemenea o transformare fundamentală în mentalitatea și în cultura popoarelor respective. 20 de ani mai târziu, în cauza C-896/19, *Repubblika*¹, Curtea de Justiție a identificat principiul potrivit căruia statele membre trebuie să evite orice regres în privința respectării valorii statului de drept. Privind înapoi la ultimii 20 de ani, această sesiune va aborda complexitatea extinderii din 2004 și contribuția celor zece noi state membre la dezvoltarea dreptului Uniunii, care subliniază importanța plasării protecției valorilor comune în centrul fiecărui pas al proiectului de integrare europeană.

A doua sesiune. Despre valori europene comune

În al doilea rând, conferința va aborda contribuția pe care extinderea din 2004 a avut-o în dezvoltarea Uniunii Europene ca „Uniune a valorilor”. Valorile cuprinse la articolul 2 TUE sunt împărtășite și prețuite de toți cetățenii europeni ca parte a patrimoniului lor comun. Ele definesc

¹ Hotărârea din 20 aprilie 2021, *Repubblika*, C-896/19, EU:C:2021:311, punctul 64.

„însăși identitatea Uniunii în calitate de ordine juridică comună”². Această identitate nu s-a construit prin simpla încorporare în această ordine juridică a elementelor tradiționale care alcătuiesc identitatea națională, precum limba, istoria și tradițiile. Europeanii pot vorbi limbi diferite, au credințe diferite și au idei diferite cu privire la semnificația noțiunii de familie și, cu toate acestea, noi, europenii, împărtășim un sentiment de apartenență la o comunitate de valori. Opinia împărtășită de europeni că majoritatea politică actuală nu poate discrimina minoritățile, că trebuie să avem o guvernare a legilor, iar nu a oamenilor și că trebuie să ne bucurăm de un spațiu personal de autodeterminare ferit de interferențe publice este ceea ce face ca Uniunea să fie ceea ce este ea astăzi.

Scopul celei de a doua mese rotunde este să privească de aproape valorile cuprinse la articolul 2 analizând următoarele întrebări: care este natura juridică a acestor valori? Care este relația dintre aceste valori și principiile structurale ale dreptului Uniunii, precum principiile supremației, încrederii reciproce, efectivității și cooperării loiale? Ce rol au instanțele Uniunii și instanțele naționale în asigurarea aplicării acestor valori? Aceste valori lasă loc diversității naționale? Cum interacționează între ele valorile Uniunii și obligația de respectare a identității naționale a statelor membre?

A treia sesiune. Reglementarea economică a Uniunii Europene

În al treilea rând, astfel cum subliniază criteriile de la Copenhaga, integrarea economică a reprezentat deopotrivă un obiectiv și o provocare pentru noile state membre. Asigurarea convergenței dintre economiile noilor state membre și restul Uniunii și respectarea reglementărilor economice ale Uniunii au avut într-adevăr o importanță capitală pentru progresul integrării politice și au impus reforme considerabile. Beneficiile economice și financiare rezultate din calitatea de membru au constituit forța motrice a multora dintre acele reforme, atât la nivel material, cât și instituțional. Pe de o parte, fondurile Uniunii au avut un rol crucial în privința acelor reforme și, pentru a asigura că statele membre respectă „regulile jocului” și statul de drept, ele au făcut obiectul unor mecanisme de condiționalitate în diferite domenii ale dreptului. Pe de altă parte, dreptul concurenței și legislația sectorială (în special privind industriile în rețea și activitatea bancară) au trebuit să fie aplicate de noile state membre, adesea într-o manieră descentralizată nou-creată – precum cea instituită de Regulamentul nr. 1/2003 pentru dreptul concurenței – care a implicat împuternicirea unor noi autorități naționale de competență sau de reglementare.

² Hotărârea din 16 februarie 2022, *Ungaria/Parlamentul și Consiliul*, C-156/21, EU:C:2022:97, punctul 232.

În acest context, scopul celei de a treia sesiuni, care cuprinde trei subteme principale, constă în explorarea modului în care dreptul Uniunii a asigurat în ultimii 20 de ani, sub controlul instanțelor Uniunii, coerența și convergența economiilor naționale în Uniune și, în special, a economiilor noilor state membre prin formularea unor răspunsuri la următoarele întrebări:

- Referitor la fondurile Uniunii, cum au ajutat condițiile de acordare a fondurilor structurale la obținerea convergenței și a solidarității între noile și vechile state membre? Cum și-au îndeplinit noile state membre obligația de a combate fraudă și corupția?
- În ceea ce privește reglementarea economică a Uniunii, care a fost impactul dreptului concurenței și al dreptului ajutoarelor de stat în evoluția economiilor noilor state membre pe calea modernizării și a obținerii unor condiții echitabile de concurență în cadrul pieței interne? Ce pași au trebuit să fie întreprinși în vederea creării unor autorități naționale de concurență sau de reglementare care sunt independente și dispun de resursele necesare? După 20 de ani de practică, cum se desfășoară cooperarea dintre Comisie și autoritățile naționale și care sunt provocările actuale? Care este impactul pe care controlul jurisdicțional al instanțelor Uniunii îl are asupra funcționării și a deciziilor autorităților naționale de concurență sau de reglementare?
- Cu caracter orizontal, care a fost rolul instanțelor Uniunii, prin intermediul deciziilor preliminare sau al acțiunilor directe (în cauzele privind fondurile, concurența și reglementările economice), în asigurarea unei cooperări efective între Comisie, instanțele naționale și autoritățile naționale de reglementare, cu respectarea competențelor fiecăreia dintre ele?